

DOI 10.31558/2519-2949.2025.4.8

УДК 327.7:352.07:341.232(477)

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-8383-7701>

Красилюк В. Ф., Донецький національний університет імені Василя Стуса

МОДЕЛІ МІЖНАРОДНОЇ ДОПОМОГИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИКИ

Стаття присвячена аналізу моделей міжнародної допомоги, що застосовуються для розвитку деокупованих територіальних громад України, з метою визначення їхніх стратегічних підходів, інституційних механізмів та практичних інструментів реалізації, а також обґрунтування потенціалу парадипломатії як ефективного каналу залучення донорських ресурсів у процесі повоєнного відновлення та розвитку громад. Обґрунтовано, що масштаби руйнувань, інституційних втрат і соціально-економічних викликів зумовлюють необхідність переходу від фрагментарної гуманітарної підтримки до багаторівневої донорської стратегії, інтегрованої у місцеву політику розвитку. Метою дослідження є визначення стратегічних підходів, інституційних механізмів і практичних інструментів реалізації міжнародної допомоги, а також аналіз потенціалу парадипломатії як ефективного каналу залучення донорських ресурсів на локальному рівні. Методологічну основу дослідження становлять інституційний, системний та порівняльний підходи, а також аналіз аналітичних звітів міжнародних організацій, баз даних донорських ініціатив і практичних кейсів українських територіальних громад. У статті показано трансформацію ролі органів місцевого самоврядування з пасивних реципієнтів допомоги на активних суб'єктів міжнародної взаємодії, здатних формувати партнерства, визначати пріоритети та реалізовувати довгострокові проєкти відновлення. Особливу увагу приділено парадипломатії як інструменту горизонтальної співпраці між муніципалітетами, що сприяє залученню не лише фінансових ресурсів, а й управлінської експертизи та інституційних практик. Зроблено висновок, що модель міжнародної підтримки деокупованих громад є цілісною системою, у якій поєднуються державні, донорські та муніципальні механізми, а її ефективність безпосередньо залежить від інституційної спроможності громад. Окреслено перспективи подальших досліджень, пов'язані з оцінюванням результативності донорських програм, розвитком індикаторів ефективності та поглибленням аналізу парадипломатії у системі багаторівневого врядування.

Ключові слова: територіальні громади, деокуповані територіальні громади, міжнародні організації, міжнародна підтримка, парадипломатія, місцеве самоврядування, донорська допомога.

Постановка проблеми. Після широкомасштабного вторгнення РФ в Україну питання відновлення та розвитку деокупованих територіальних громад набуло надзвичайної важливості. Проте державна політика не завжди ефективна та не може задовольнити всі потреби громад у відновленні інфраструктури, наданні соціальних послуг та відновленні, також зросла роль територіальних громад України у зовнішніх зв'язках, міжнародному партнерстві та мобілізації зовнішньої підтримки. Тому стало очевидно, що масштаби руйнувань та гуманітарних втрат вимагають абсолютно нового рівня взаємодії України з міжнародними донорами, іноземними органами місцевої влади, міжнародними урядовими та неурядовими організаціями. Особливо гостро це відчули деокуповані територіальні громади, на які фактично лягла основна частина відповідальності за організацію життєдіяльності, забезпечення базових послуг, оперативне реагування на кризові ситуації та утримання соціальної стабільності. Органи центральної виконавчої влади не завжди мали можливість діяти достатньо швидко, системно, і саме тому місцевий рівень став тим середовищем, де вироблялися інструменти, здатні забезпечити відновлення та розвиток.

Метою даної статті є комплексний аналіз моделей міжнародної допомоги, що застосовуються для розвитку деокупованих територіальних громад України, з метою визначення їхніх стратегічних підходів, інституційних механізмів та практичних інструментів реалізації, а також обґрунтування потенціалу парадипломатії як ефективного каналу залучення донорських ресурсів у процесі повоєнного відновлення та розвитку громад.

Виклад основного матеріалу. Дослідження, проведене у 2024 році, стало одним із перших комплексних аналізів того, як змінилася структура міжнародної допомоги після вторгнення та яку роль у цьому процесі відіграли українські міста й територіальні громади [14]. Опитування понад п'ятдесяти територіальних громад продемонструвало майже однотайну тенденцію: абсолютна більшість громад не лише отримали зовнішню підтримку, а й активізували міжнародні контактні мережі, які до цього часто були формальними або вторинними. Від початку війни місцеві органи влади самостійно формували запити до партнерів, на пряму зверталися до муніципалітетів у Європі, а також активно працювали з міжнародними фондами та агенціями розвитку [14]. Зібрані дані свідчать про те, що підтримка не обмежувалася стандартними гуманітарними поставками чи разовими жєстами солідарності. У багатьох громадах допомога перетворилася на структурований процес, який охоплював відбудову комунальної інфраструктури, модернізацію енергетичних систем, забезпечення медичних закладів, підтримку шкіл, організацію логістики, розвиток соціальних сервісів і відновлення критичних об'єктів. Для значної кількості міст почали формуватися не просто партнерські зв'язки, а повноцінні довгострокові відносини з іноземними органами місцевого самоврядування, в рамках яких спільно розроблялися проекти, узгоджувалися пріоритети та формувалися спільні підходи до реконструкції.

Для деокупованих територіальних громад цей досвід є особливо показовим. Їхні потреби набагато ширші й складніші, ніж у територіальних громад, які пережили лише обстріли. Йдеться не просто про відновлення мереж водопостачання чи ремонт адміністративних будівель. Деокуповані територіальні території стикнулися з одномоментним колапсом інституційної спроможності, руйнуванням соціальної інфраструктури, відсутністю виробничих потужностей і критичним падінням довіри між владою та населенням. Вони потребують комплексних програм відновлення, які передбачають поєднання гуманітарних, інфраструктурних, інституційних і соціально-психологічних заходів, а такі програми неможливо реалізувати без глибокої інтеграції міжнародної допомоги в місцеві стратегії розвитку [14].

Один із ключових висновків, який випливає з дослідження [18], полягає в тому, що місцеві громади виявилися значно більш ефективними у комунікації з донорами, ніж це традиційно вважалося. У багатьох випадках допомога надходила на пряму до громад, без необхідності проходження централізованих процедур, що давало можливість оперативно реагувати на критичні потреби. Саме такий підхід продемонстрував, що міжнародні партнери готові працювати з локальним рівнем, якщо він має достатню організаційну спроможність і чітко сформульовані пріоритети.

Для деокупованих громад це відкриває стратегічну перевагу адже вони можуть стати безпосередніми учасниками міжнародних програм, отримувати фінансування не лише через органи державної влади, але й через механізми прямих грантів, партнерств «місто – місто», змішаних консорціумів та програм технічної допомоги. Власне, двосторонні муніципальні партнерства стали однією з найефективніших форм підтримки після 2022 року. Міста-побратими в Європі та Північній Америці не лише надавали допомогу, але й брали участь у плануванні відбудови, направляли експертів, забезпечували консультаційну підтримку [18]. Для деокупованих громад цей формат може виявитися ключовим, оскільки він дозволяє отримати не просто матеріальні ресурси, а й управлінські рішення, які вже довели свою ефективність у країнах-партнерах.

Важливим аспектом є те, що міжнародна підтримка стала не лише технічною та матеріальною, але й символічною. Саме міста за кордоном першими публічно висловлювали солідарність з Україною, організовували акції на підтримку, перейменовували вулиці та площі, робили публічні заяви, вимагали від своїх урядів збільшення допомоги Україні [18]. Ця символічна дипломатія має значення для деокупованих громад, оскільки може посилити їхню присутність у міжнародному інформаційному просторі, а отже, сприяти залученню додаткової уваги й ресурсів на етапі відновлення.

У контексті донорських стратегій особливо важливим є формування спроможних локальних інституцій, які зможуть працювати з міжнародними партнерами на системній основі. Це означає необхідність створення окремих підрозділів у місцевих радах, підготовки фахівців з проєктного менеджменту, розробки стратегій залучення допомоги, ведення прозорих реєстрів потреб і регулярної комунікації з партнерами. Деокуповані територіальні громади, які зможуть забезпечити таку інституційну структуру, матимуть значно вищі шанси не лише отримати зовнішню підтримку, але й залучити її у форматі довгострокового, а не разового партнерства.

Отже, міжнародна допомога та донорські стратегії в умовах розвитку деокупованих

територіальних громад мають розглядатися не як зовнішній ресурс, що «доноситься» до громади, а як інтегрована частина її політики розвитку. Досвід перших років широкомасштабної війни показує, що місцевий рівень здатний стати повноцінним суб'єктом міжнародної діяльності. Для деокупованих територій це означає можливість побудувати власну модель парадипломатії, яка поєднає залучення зовнішніх ресурсів, формування партнерств, розвиток інституцій та створення нової архітектури місцевого управління, що відповідатиме викликам відновлення і забезпечить стійкість у довгостроковій перспективі [4, с. 123]. Саме парадипломатія дає змогу деокупованим містам вийти на міжнародний рівень співпраці, представляти свої інтереси та отримувати підтримку у формі грантів, гуманітарної допомоги, експертизи й спільних проєктів [6, с. 89].

За даними четвертої Оцінки потреб України на відновлення та відбудову (RDNA4), загальний обсяг потреб на наступне десятиліття становить 524 млрд дол. США [16]. Найбільших втрат зазнали житловий фонд, транспортні мережі та енергетичний сектор. Основний тягар практичної реалізації відновлювальних заходів ліг на органи місцевого самоврядування: саме територіальні громади, попри надзвичайно обмежені ресурси, стали ключовими виконавцями проєктів відбудови.

У цих умовах значення міжнародної підтримки набуває системного та стратегічного характеру. Донорські уряди, міжнародні фінансові інституції, благодійні фонди, міжнародні організації та навіть окремі муніципалітети виступили важливими партнерами українських громад, забезпечуючи критичні ресурси, експертизу та інституційну допомогу, необхідні для реалізації відновлення на місцевому рівні.

Інститут аналітики та адвокації (ІАА) зібрав, систематизував і відкрив для публічного доступу першу масштабну базу даних про міжнародну підтримку українських територіальних громад. У ній зафіксовано понад 500 ініціатив від більш ніж 160 донорів, структурованих за типами, механізмами, напрямками, географією та іншими релевантними критеріями [15].

Цей ресурс є не просто спробою впорядкувати наявну інформацію – він формує підґрунтя для створення єдиної національної системи моніторингу міжнародної допомоги громадам. Така система дозволить уникати дублювання зусиль, підвищити ефективність планування відновлення та забезпечити ухвалення рішень на основі відкритих, достовірних даних. Її потенціал однаково важливий для органів місцевого самоврядування, центральної влади, аналітичних інституцій та самих донорів, оскільки забезпечує прозорість, узгодженість та стратегічність міжнародної підтримки.

Надання підтримки українським громадам охоплює широкий спектр інструментів: фінансову й технічну допомогу, консультаційний супровід, грантові програми, передачу обладнання, навчальні та експертні ініціативи.

До ключових груп донорів можна віднести: організації системи ООН; уряди іноземних держав і агентства міжнародного розвитку; міжнародні фінансові організації; благодійні фонди та приватний сектор; муніципалітети інших країн; освітні та архітектурні установи [7].

У контексті міжнародної допомоги важливо не лише окреслити доступні механізми фінансування, а й зрозуміти, у яких сферах громади найчастіше отримують підтримку та де вона справді формує відчутний ефект. На основі наявних даних виокремлено сімнадцять напрямів, що разом охоплюють майже весь спектр актуальних потреб – від відновлення базової інфраструктури до реагування на нові технологічні та соціальні виклики.

Найбільше проєктів реалізується у сфері соціальної інфраструктури. Для більшості громад саме відновлення шкіл, медзакладів, укриттів, центрів соціальних послуг стало першочерговим завданням, адже ці об'єкти забезпечують мінімальний рівень безпеки та доступ до базових послуг [2].

Окремий пласт становлять програми, спрямовані на розвиток навичок і підготовку кадрів адже в низці громад саме відсутність компетентних спеціалістів є бар'єром для підвищення конкурентоспроможності для отримання міжнародної допомоги. Водночас частина міжнародних проєктів не належить до жодної з окреслених категорій і стосується ширшого кола потреб – від цифрової трансформації до підсилення безпекових спроможностей [7].

Такий розподіл допомоги показує, що міжнародні партнери реагують на комплексний характер викликів, які стоять перед громадами, і здебільшого підтримують ті напрями, що мають найбільше значення для базової стійкості та подальшого розвитку.

Аналітичний звіт ІАА подає узагальнений огляд географії міжнародних проєктів, що реалізовувалися у громадах у 2022–2025 роках: найбільші масштаби міжнародної підтримки спрямовуються до прифронтових та деокупованих територіальних громад – Харківської, Херсонської, Миколаївської, Донецької та Луганської [9].

Водночас із розширенням географії допомоги виникла потреба у більш чіткій координації ресурсів та узгодженні пріоритетів між різними учасниками підтримки. На цьому тлі важливу інституційну роль відіграє Українська платформа донорів – це спеціалізований формат взаємодії, який поєднує міжнародних донорів та органи державної влади з метою узгодження, визначення пріоритетів і систематизації стратегічних потреб у процесі відновлення країни. Її діяльність спрямована на координацію економічної підтримки відповідно до національних пріоритетів відбудови та відновлення, а також до урядової програми реформ, з особливим акцентом на просування євроінтеграційного курсу України [8]. Відтак Платформа виступає механізмом узгодження міжнародних зусиль, спрямованих на забезпечення сталого, стійкого, інклюзивного та екологічно орієнтованого економічного відновлення України. Керівний комітет визначив п'ять ключових цілей діяльності Платформи на 2025 рік [10]: забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності шляхом надання прямої бюджетної підтримки Україні; підтримка покриття пріоритетних потреб відновлення та відбудови, із збереженням значної уваги до критичних секторів (енергетики, теплопостачання, водопостачання і водовідведення, житлової інфраструктури, транспорту, соціальної сфери та гуманітарного розмінування). Реалізація цієї мети передбачає тісну взаємодію з національними координаційними структурами, посилення інституційної спроможності органів влади всіх рівнів, включно з місцевими та регіональними адміністраціями, для ефективного планування і використання ресурсів. Важливим елементом є також системні консультації з громадянським суспільством та забезпечення узгодженості гуманітарних і розвиткових підходів задля максимально раціонального використання обмежених фінансових можливостей; подальше зміцнення архітектури відновлення України через підтримку реформи управління публічними інвестиціями, що має відображати узгоджену урядову позицію щодо ефективного розподілу ресурсів (ця реформа має узгоджуватися зі стратегічним економічним баченням держави, сформованим у межах Плану України для Ukraine Facility, умов вступу до ЄС та результатів четвертої швидкої оцінки завданої шкоди й потреб на відновлення (RDNA4); підтримка реалізації реформ і ключових трансформаційних заходів, які є критично важливими для масштабного, сталого економічного відновлення та подальшого просування України до членства в ЄС; створення сприятливих умов для залучення приватного сектору до процесу відновлення, посилення економічної стійкості та стимулювання зростання. Йдеться, зокрема, про розвиток механізмів інвестиційного страхування та інших інструментів, що здатні активізувати участь бізнесу у проєктах відбудови [10]. Відзначимо, що залучення приватного сектору та акцент на прозорості, верховенстві права і боротьбі з корупцією створюють умови для формування нової моделі відновлення та розвитку, що виходить за межі відбудови фізичної інфраструктури й охоплює комплексну інституційну трансформацію. У цьому контексті Платформа виступає не лише донорським механізмом, але й важливим інструментом модернізації управління, підвищення довіри до державних інституцій та закладання підґрунтя для сталого розвитку деокупованих громад у середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Станом на сьогодні Платформа об'єднує 25 постійних і тимчасових членів, а також спостерігачів та сім міжнародних фінансових інституцій і організацій, що долучені до її роботи. До постійних членів входять Україна та держави «G7» країни ЄС. Тимчасове членство наразі мають Данія, Республіка Корея (Південна Корея), Нідерланди, Норвегія та Швеція. У статусі спостерігачів беруть участь одинадцять держав: Австрія, Бельгія, Естонія, Ісландія, Іспанія, Латвія, Литва, Люксембург, Польща, Фінляндія та Швейцарія.

Розбудова такої багаторівневої системи координації підсилює не лише загальнодержавні пріоритети відновлення та розвитку, а й створює умови для появи нових національних механізмів підтримки, здатних працювати безпосередньо з громадами. Одним із прикладів такої ініціативи є проєкт «Пліч-о-Пліч» є національною ініціативою, спрямованою на об'єднання громад-партнерів – тилових та центральних – для підтримки і відновлення громад-форпостів. До цієї категорії належать громади, розташовані вздовж кордону та на лінії бойового зіткнення, де значна частина інфраструктури пошкоджена або зруйнована.

Проєкт охоплює кілька ключових напрямів: відновлення інфраструктури, включно з ремонтом житлових будинків, шкіл, лікарень та інших соціальних об'єктів; надання гуманітарної допомоги, зокрема обладнання для забезпечення енергонезалежності громад; проведення культурних, освітніх і спортивних заходів, покликаних зміцнювати соціальні зв'язки та активізувати молодь [5].

Окрему групу становлять програми, орієнтовані на підтримку конкретних регіонів, передусім деокупованих або прифронтових територій. Такі ініціативи зазвичай враховують специфіку

локальних потреб і спрямовані на відновлення базової інфраструктури, житла та соціальних послуг у найбільш уразливих громадах.

У цьому контексті особливої ваги набуває парадипломатія як інструмент прямої міжнародної взаємодії територіальних громад, що доповнює традиційні механізми міждержавної допомоги та дозволяє локальним органам влади самостійно залучати зовнішні ресурси з урахуванням власних потреб розвитку і відновлення. Успішні приклади такої діяльності вже мають місце в Україні, зокрема у Дніпрі, Львові, Харкові, що свідчить про високий потенціал парадипломатії. Однак для більшості деокупованих громад парадипломатія залишається новим і недостатньо розвиненим напрямом, що потребує інституційного укріплення, кадрового потенціалу та стратегічного бачення. Тому дослідження можливостей і механізмів парадипломатії як інструменту залучення донорської допомоги є надзвичайно актуальним і відповідає викликам часу.

Досвід польських міст засвідчує ефективність парадипломатії як практичного інструменту. Більше 100 українських міст мають майже 700 партнерів за кордоном, більшість із яких – саме польські громади. Таке партнерство дозволяє здійснювати не лише постачання допомоги у кризовий період, а й планувати довгострокову інституційну співпрацю [18]. На місцевому рівні Україна активно розвиває міжнародне партнерство через укладення угод про побратимство між містами, залучення грантових коштів і технічної підтримки від урядів інших країн, міжнародних організацій і фондів, а також участь у міжнародних мережах муніципалітетів для обміну управлінським досвідом. За даними на травень 2024 року, щонайменше 323 українські громади уклали 1664 угоди про співпрацю з іноземними партнерами [3].

Одним із прикладів ефективної парадипломатії є ініціатива «Bridges of Trust», яка сприяє встановленню партнерств між українськими та європейськими муніципалітетами для реконструкції та відновлення України. У рамках цієї ініціативи було створено понад 30 партнерств, що охоплюють інфраструктурні, енергетичні та соціальні проекти [11]. Крім того, Платформа міст України для сталого місцевого відновлення (UCP), натхненна Планом Маршалла, об'єднує трансатлантичних партнерів для підтримки сталого та інклюзивного відновлення українських міст [17]. Ця ініціатива спрямована на посилення місцевої спроможності в ключових сферах, включаючи демократичне управління, міське планування та інфраструктуру.

Успішна парадипломатія також значною мірою залежить від інституційної спроможності органів місцевого самоврядування – здатності управляти міжнародними проектами, комунікувати з партнерами, готувати якісні заявки на фінансування та впроваджувати сталу співпрацю. Саме тому підтримка з боку міжнародних організацій має критичне значення для формування дієздатних локальних структур, які здатні реалізовувати міжнародні ініціативи.

У цьому контексті Рада Європи відіграє важливу роль через програму «Підтримка багаторівневого управління, демократії та прав людини», яка реалізується в межах Плану дій Ради Європи для України на 2023–2026 роки. Програма передбачає підтримку децентралізаційних реформ, зміцнення місцевого самоврядування, прозорості, участі громадян та забезпечення прав людини на місцевому рівні. Особливу увагу приділено деокупованим та прифронтовим територіальним громадам, які потребують відновлення базових адміністративних функцій та довіри громадян до влади.

В межах цієї ініціативи проводяться тренінги для місцевих посадовців, створюються інструменти для підвищення участі громадян у прийнятті рішень, а також надається методологічна підтримка у сфері місцевого стратегічного планування й управління конфліктами [13].

Деокуповані громади, такі як громади Київщини (наприклад, Бучанська), спрямовують зусилля на відновлення пошкодженої інфраструктури, забезпечення безперервності базових послуг і залучення міжнародної підтримки. Їхні дії включають: відновлення будівель, шкіл, медичних закладів і адміністративної інфраструктури; співпрацю з міжнародними донорами, такими як ЄС та ООН, для залучення ресурсів на реконструкцію житла та соціальної інфраструктури; залучення мешканців і громадських організацій до участі у плануванні стратегій розвитку. Наприклад, громади використовують проект «Відновлення» для оцінки пошкоджень та формування пріоритетів реконструкції [12].

За підтримки Швейцарсько-українського проекту DECIDE створила платформу тимчасово окупованих та деокупованих громад [1]. Через таку цифрову платформу мешканці громади отримують можливість активно долучатися до захисту власних інтересів і висловлювати свої потреби щодо відбудови, реконструкції, економічної підтримки, а також доступу до освітніх і медичних

послуг та інших важливих сфер. Подібний формат спільної взаємодії набуває особливої ваги з огляду на масштабні виклики, з якими стикаються деокуповані громади під час відновлення людського капіталу та поживлення локальної економіки.

Однак реалізація парадипломатії в деокупованих громадах стикається з низкою серйозних перешкод, які обмежують її ефективність. Серед основних викликів слід відзначити низький рівень інституційної готовності органів місцевого самоврядування до участі у міжнародних проєктах. Багато громад не мають структурних підрозділів або окремих фахівців, відповідальних за міжнародну діяльність. Крім того, у багатьох випадках відсутня стратегія зовнішньої співпраці, що знижує системність і передбачуваність взаємодії з партнерами [6, с. 90].

Важливою проблемою залишається також кадровий голод і нестача знань у сфері проєктного менеджменту, міжкультурної комунікації та англомовної дипломатії, які є критично необхідними для ефективної роботи з міжнародними донорами. Додатковим бар'єром виступає обмежений досвід підготовки заявок на міжнародне фінансування та невміння формулювати чіткі проєктні цілі відповідно до логіко-структурних підходів, які є стандартними у грантовому середовищі. Не менш важливим фактором є нерівність доступу до донорських ресурсів: громади, які вже мають налагоджені зв'язки з міжнародними партнерами, мають перевагу у повторному фінансуванні, тоді як малі або нещодавно деокуповані міста залишаються на периферії міжнародної уваги. У таких умовах виникає ризик асиметричного розвитку, коли частина територій активно інтегрується в міжнародні мережі, а інші – втрачають шанс на швидке відновлення.

Попри ці виклики, перспективи парадипломатії в деокупованих територіальних громадах залишаються значними. Таким чином, парадипломатія є ефективним інструментом для залучення донорської допомоги та посилення інституційної спроможності деокупованих територіальних громад. Вона сприяє інтеграції громад у міжнародні процеси, зміцнює демократичні інституції на місцевому рівні та розширює доступ до ресурсів, необхідних для відновлення та розвитку [6, с. 90-91].

На основі проведеного аналізу вище, відзначимо, що відновлення та розвиток деокупованих територіальних громад потребує не лише фінансових вкладень чи традиційної гуманітарної підтримки, а формування складної багаторівневої системи взаємодії між місцевими органами влади, державними інституціями та різноманітними міжнародними акторами. Саме в цьому контексті формується модель донорської стратегії, яка перестає бути зовнішньою допоміжною схемою і перетворюється на внутрішній елемент політики розвитку територіальних громад. Її сутність ґрунтується на тому, що деокуповані громади, які опинилися перед фактом зруйнованої інфраструктури, ослабленої інституційної спроможності, втрати населення та економічної дезінтеграції, не можуть покладатися виключно на державну регіональну політику відновлення та розвитку, вони змушені шукати інші канали підтримки та формувати власні механізми співпраці з міжнародними донорами, іноземними муніципалітетами, організаціями. У цій взаємодії з'являється уточнений характер ролей, де міжнародні партнери стають не просто постачальниками ресурсів, а спільними учасниками формування середньострокових стратегій відновлення та розвитку. У моделі, що вимальовується поступово й через практику, ключовим стає усвідомлення того, що міжнародна підтримка не існує у відриві від локальних потреб чи внутрішніх управлінських процесів. Вона вбудовується у діяльність громад таким чином, що інструменти зовнішнього фінансування, технічної допомоги чи гуманітарних програм починають виконувати не лише відновлювальні, а й інституційні функції. Донори не просто реагують на запити, а поступово стають учасниками формування стратегічних документів, оцінки потреб, планування реконструкції, розвитку адміністративних послуг і модернізації систем управління. Саме тому модель не можна звести до набору джерел фінансування або переліку програм; йдеться про комплексний процес, у якому важливо, хто є актором, якими інструментами він користується, які механізми координують усю взаємодію, і як це інтегрується в місцеву управлінську логіку. Роль громади у цьому процесі також суттєво трансформується: вона вже не лише адресат підтримки, а активний учасник партнерств, здатний формулювати проєкти, визначати пріоритети, вести переговори й відповідати за реалізацію.

Особливого значення в моделі набувають ті елементи, що забезпечують стійкість і відтворюваність взаємодії. Це, передусім, механізми координації, які дозволяють уникати дублювання та формувати узгоджені підходи до відновлення. Українська платформа донорів виступає прикладом такого інституційного інструмента: її функції зводяться не лише до розподілу ресурсів, а й до формування єдиних рамок для міжнародної підтримки, визначення стратегічних пріоритетів,

забезпечення прозорості та посилення зв'язку між макрорівнем державної політики й реальними потребами громад. Водночас міжнародні організації й фінансові інституції, що працюють із громадами безпосередньо, створюють власні канали впливу – від технічних консультацій і проєктного супроводу до фінансування великих інфраструктурних або соціальних програм. Така багаторівневість створює розгалужену систему зв'язків, яка, з одного боку, ускладнює взаємодію, але з іншого – дозволяє громадам маневрувати між різними джерелами підтримки.

У моделі вирізняється також горизонтальна складова, пов'язана з парадипломатією. Вона виступає не як допоміжний чи другорядний інструмент, а як окрема логіка взаємодії, що доповнює державні та міжнародні механізми. Після початку повномасштабної війни багато українських громад, які раніше обмежувалися формальними угодами про побратимство, активізували прямі контакти з іноземними містами, отримуючи не тільки гуманітарні вантажі, а й експертні поради, інституційну підтримку, управлінські рішення, що вже довели свою ефективність в інших країнах. У деокупованих громадах ця форма співпраці виявилася особливо результативною, оскільки дозволяє долати інституційні провали швидше, ніж це здатні забезпечити традиційні державні механізми. Парадипломатія у моделі міжнародної підтримки виконує роль каталізатора інституційних змін, адже разом із ресурсами громади отримують нові практики управління, структурування проєктної діяльності та організації участі населення.

Ефективність цієї моделі значною мірою визначається інституційною спроможністю самих громад. Їхня здатність до освоєння ресурсів, взаємодії з партнерами, підготовки проєктної документації та управління реалізованими проєктами впливає на те, чи стане міжнародна підтримка імпульсом розвитку, чи залишиться фрагментованим набором неузгоджених дій. Громади, які формують окремі підрозділи міжнародної співпраці, залучають фахівців з проєктного менеджменту та створюють інструменти стратегічного планування, отримують доступ до ширших можливостей, тоді як ті, що не мають інституційної підготовки, часто залишаються на периферії донорської уваги. Тому в моделі міжнародної підтримки інституційна спроможність виступає не лише передумовою, а й результатом зовнішньої допомоги, оскільки правильно організована взаємодія підсилює управлінський потенціал громади.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, модель донорської стратегії та міжнародної підтримки деокупованих територіальних громад є цілісною системою, у якій поєднуються різні рівні взаємодії, багатоваріантні інституційні механізми та різноманітні форми партнерства. Вона не лише забезпечує притік зовнішніх ресурсів, а й формує нові підходи до місцевого врядування, сприяє зміцненню інституційних структур, відновленню соціальної довіри та запуску довгострокових процесів розвитку. Перспективи подальших наукових досліджень доцільно пов'язати з поглибленим аналізом ефективності окремих моделей міжнародної допомоги на локальному рівні, оцінюванням ролі парадипломатії у системі багаторівневого врядування, а також розробленням індикаторів результативності донорських програм з урахуванням безпекових, соціально-економічних та інституційних особливостей деокупованих територіальних громад.

Бібліографічний список:

1. Асоціація ОТГ створила платформу тимчасово окупованих та деокупованих громад. *Портал «Децентралізація»*. URL: <https://decentralization.ua/news/17705>.
2. Банк розвитку Ради Європи виділив Україні 100 млн євро на реалізацію проєктів в галузі відновлення медичної інфраструктури та реабілітації. *Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України*. URL: <https://moz.gov.ua/uk/bank-rozvitku-radi-evropi-vidiliv-ukraini-100-mln-evro-na-realizaciju-proektiv-v-galuzi-vidnovlennja-medichnoi-infrastrukturi-ta-reabilitaciipdf>.
3. Вознесеньська громада співпрацюватиме з німецьким Гельдерном. *Портал Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/en/news/18240?page=87>.
4. Головка І. К. Підходи до інтерпретації дефініцій «регіоналізація» і «парадипломатія» у сучасному науковому дискурсі. *Політикус*. 2017. Вип. 6. С. 122-127. URL: http://politicus.od.ua/6_2017/23.pdf.
5. До проєкту «Пліч-о-пліч» доєдналися понад 100 громад, – Олексій Кулеба на Конгресі місцевих та регіональних влад при Президентові України. *Портал «Децентралізація»*. URL: <https://decentralization.ua/en/news/19051>.
6. Красилюк В. Ф. Парадипломатія як інструмент залучення донорської допомоги та інституційні можливості деокупованих міст. *Сталій розвиток регіонів, міст та спільнот в умовах глобальних перетворень: виклики, можливості, сценарії майбутнього* : матеріали міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 16–17 трав. 2025 р.) : з нагоди 160-річчя Одес. нац. ун-ту ім. І. І. Мечникова та 30-річчя ф-ту міжнар. відносин, політології та соціології / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова ; за заг. ред. С. В. Коч, Ю. В. Узун, І. М. Милосердної, Н. І. Кадук. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. С. 89-91.

7. Механізми підтримки громад: донори, інституції та реальні кейси. *Інститут аналітики та адвокації*. URL: <https://iaa.org.ua/articles/mechanizmy-pidtrymky-gromad-donory-instytucziyi-ta-realni-kejsy/>.
8. Українська платформа донорів. URL: <https://ukrainedonorplatform.com/uk/main/>.
9. Хто і як допомагає муніципалітетам? Звіт про інституції, механізми та географію підтримки. *Інститут адвокатури та аналітики*. URL: <https://iaa.org.ua/portfolio/whos-supporting-ukrainian-and-how/>.
10. Цілі на 2025 рік. *Офіційний сайт Української платформи донорів*. URL: <https://ukrainedonorplatform.com/wp-content/uploads/2025/05/%D0%A6%D1%96%D0%BB%D1%96-%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D1%82%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-2025-%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf>.
11. «Bridges of Trust»: How the EU and Ukrainian municipalities build partnerships. *U-LEAD with Europe*. URL: <https://u-lead.org.ua/en/news/57/>.
12. «Громади воєнного часу. Витривалі та спроможні». *Центр спільних дій*. 19.03.2024. URL: https://centreua.org/wp-content/uploads/2024/03/Gromady_voennogo_chasu_veb.pdf.
13. Congress supports de-occupied and temporarily occupied communities in Ukraine. *CoE*. URL: <https://www.coe.int/en/web/congress/-/congress-supports-de-occupied-and-temporarily-occupied-communities-in-ukraine>.
14. Matiaszczyk N. City Diplomacy as a Mechanism of Multi-Level Solidarity and Support for Ukraine: A Study of the Changes Following the 2022 Russian Invasion. *Journal of Eurasian Studies*. 2024. Vol.16(1). P. 108-122. URL: <https://doi.org/10.1177/18793665241254835>.
15. Support programs and initiatives for hromadas' reconstruction. URL: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1Ig3dqk5PolIEaenLMXufCAqMx_UTg48U0hkvE7_tJFY/edit?pli=1&gid=131882174#gid=131882174.
16. Ukraine – Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4) : February 2022 – December 2024 (English). *World Bank Group*. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099022025114040022>.
17. Ukraine Cities Partnership for Sustainable Local Recovery (UCP). *GMF*. URL: <https://www.gmfus.org/ukraine-cities-partnership-sustainable-local-recovery-ucp>.
18. Wojciechowski T. Czy istnieje społeczny wymiar międzynarodowej współpracy samorządów? *Wybrane aspekty współpracy międzynarodowej jedno-stek samorządu terytorialnego* / red. I. Wieczorek, A. Ostrowska, M. Chrzanowski ; Narodowy Instytut Samo-rządu Terytorialnego. Łódź, 2023. 320 s.

References:

1. Asotsiatsiia OTH stvoryla platformu tymchasovo okupovanykh ta deokupovanykh hromad. *Portal «Detsentralizatsiia»*. URL: <https://decentralization.ua/news/17705>.
2. Bank rozvytku Rady Yevropy vydilyv Ukraini 100 mln yevro na realizatsiiu proektiv v haluzi vidnovlennia medychnoi infrastruktury ta rehabilitatsii. *Ofitsiyni sait Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy*. URL: <https://moz.gov.ua/uk/bank-rozvytku-radi-evropi-vidliv-ukraini-100-mln-evro-na-realizaciju-proektiv-v-galuzi-vidnovlennja-medichnoi-infrastrukturi-ta-reabilitaciipdf>.
3. Voznesenska hromada spivpratsiuvatyme z nimetskym Heldernom. *Portal Detsentralizatsiia*. URL: <https://decentralization.ua/en/news/18240?page=87>.
4. Holovko I. K. (2017). Pidkhody do interpretatsii definitsii «rehionalizatsiia» i «paradyplomatiia» u suchasnomu naukovomu diskursi. *Politykus*, 6, 122-127. URL: http://politicus.od.ua/6_2017/23.pdf.
5. Do projektu «Plich-o-plich» doiednalsia ponad 100 hromad, – Oleksii Kuleba na Konhresi mistsevykh ta rehionalnykh vlad pry Prezydentovi Ukrainy. *Portal «Detsentralizatsiia»*. URL: <https://decentralization.ua/en/news/19051>.
6. Krasyluk V. F. (2025). Paradyplomatiia yak instrument zaluchennia donorskoï dopomohy ta instytutsiini mozhlyvosti deokupovanykh mist. *Stalyi rozvytok rehioniv, mist ta spilnot v umovakh hlobalnykh peretvoren: vyklyky, mozhlyvosti, stsennariï maibutnoho* : materialy mizhnar. nauk. konf. (m. Odesa, 16–17 trav. 2025 r.) : z nahody 160-richchia Odes. nats. un-tu im. I. I. Mechnykova ta 30-richchia f-tu mizhnar. vidnosyn, politolohii ta sotsiolohii / Odes. nats. un-t im. I. I. Mechnykova ; za zah. red. S. V. Koch, Yu. V. Uzun, I. M. Myloserdnoi, N. I. Kaduk. Odesa : Odes. nats. un-t im. I. I. Mechnykova 89-91.
7. Mekanizmy pidtrymky hromad: donory, instytutsii ta realni keisy. *Instytut analityky ta advokatsii*. URL: <https://iaa.org.ua/articles/mechanizmy-pidtrymky-gromad-donory-instytucziyi-ta-realni-kejsy>.
8. Ukrainska platforma donoriv. URL: <https://ukrainedonorplatform.com/uk/main/>.
9. Khto i yak dopomahaie munitsypalitetam? Zvit pro instytutsii, mekhanizmy ta heohrafiuu pidtrymky. *Instytut advokatsii ta analityky*. URL: <https://iaa.org.ua/portfolio/whos-supporting-ukrainian-and-how/>.
10. Tsili na 2025 rik. *Ofitsiyni sait Ukrainskoi platformy donoriv*. URL: <https://ukrainedonorplatform.com/wp-content/uploads/2025/05/%D0%A6%D1%96%D0%BB%D1%96-%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D1%82%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-2025-%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf>.
11. «Bridges of Trust»: How the EU and Ukrainian municipalities build partnerships. *U-LEAD with Europe*.

URL: <https://u-lead.org.ua/en/news/57/> .

12. «Hromady voiennoho chasu. Vytryvali ta spromozhni». *Tsentr spilnykh dii*. 19.03.2024. URL: https://centreua.org/wp-content/uploads/2024/03/Gromady_voyennogo_chasu_veb.pdf .

13. Congress supports de-occupied and temporarily occupied communities in Ukraine. *CoE*. URL: <https://www.coe.int/en/web/congress/-/congress-supports-de-occupied-and-temporarily-occupied-communities-in-ukraine> .

14. Matiaszczyk N. (2024). City Diplomacy as a Mechanism of Multi-Level Solidarity and Support for Ukraine: A Study of the Changes Following the 2022 Russian Invasion. *Journal of Eurasian Studies*, 16(1), 108-122. URL: <https://doi.org/10.1177/18793665241254835> .

15. Support programs and initiatives for hromadas' reconstruction. URL: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1Ig3dqk5PolIEaenLMXufCAqMx_UTg48U0hkvE7_tJFY/edit?pli=1&gid=131882174#gid=131882174 .

16. Ukraine – Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4) : February 2022 – December 2024 (English). *World Bank Group*. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099022025114040022> .

17. Ukraine Cities Partnership for Sustainable Local Recovery (UCP). *GMF*. URL: <https://www.gmfus.org/ukraine-cities-partnership-sustainable-local-recovery-ucp> .

18. Wojciechowski T. (2023). Czy istnieje społeczny wymiar międzynarodowej współpracy samorządów? *Wybrane aspekty współpracy międzynarodowej jedno-stek samorządu terytorialnego* / red. I. Wieczorek, A. Ostrowska, M. Chrzanowski ; Narodowy Instytut Samo-rządu Terytorialnego. Łódź, 320 .

Krasyliuk V. Models of International Assistance for the Development of Deoccupied Territorial Communities: Strategic Approaches and Practices

The article is devoted to the analysis of models of international assistance that are designed for the development of the deoccupied territorial communities of Ukraine, by identifying their strategic approaches, institutional mechanisms and practical tools for implementation, as well as promoting the potential of paradiplomacy as an effective channel for obtaining donor resources in the process of military renewal and development of communities. It is argued that the scale of the collapse, institutional spending and socio-economic protests necessitates a transition from fragmented humanitarian support to rich donor support strategy integrated into the local development policy. The purpose is to investigate the importance of strategic approaches, institutional mechanisms and practical instruments for the implementation of international assistance, as well as to analyze the potential of paradiplomacy as an effective channel for obtaining donor resources in the local area. The methodological basis for the research is formed by institutional, systemic and participatory approaches, as well as analysis of analytical reports from international organizations, databases of donor initiatives and practical cases. Ukrainian territorial communities. The article shows the transformation of the role of local self-government bodies from passive recipients of assistance to active subjects of international mutual relations, creating partnership formats, identifying priorities and implementing long-term renovation projects. Particular respect is given to paradiplomacy as an instrument of horizontal coordination between municipalities, which ensures the gain not only of financial resources, but also of managerial expertise and institutions practitioner It has been established that the model of international support for deoccupied communities is a complete system in which powers, donor and municipal mechanisms are integrated, and its effectiveness is indispensable lie within the institutional capacity of communities. The prospects for further research related to the assessment of the effectiveness of donor programs, the development of performance indicators and the in-depth analysis of paradiplomacy in the cash-based cash system are described.

Keywords: territorial communities, deoccupied territorial communities, international organizations, international support, paradiplomacy, local self-government, donor assistance.